SIRDARYO VILOYATI TARIXIY YODGORLIKLARINING ZAMONAVIY TASVIRIY SAN’ATDAGI BADIIY TALQINI

Diyora Izzatullayeva Jahongir qizi
Guliston davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: mazkur maqolada Sirdaryo viloyatida joylashgan tarixiy yodgorliklarning, xususan Sardoba gumbazi va Xovos tepaligining zamonaviy tasviriy san’atdagi badiiy talqini tahlil qilinadi. Tadqiqotda tarixiy-madaniy merosning san’at orqali ifodalanish jarayoni milliy o‘zlik va madaniy xotira konsepsiyasi doirasida yoritilgan. San’atshunoslik tahlili, tarixiy-qiyosiy va vizual kuzatuv metodlari asosida ushbu yodgorliklarning realistik hamda ramziy-badiiy talqinlari o‘rganildi.

Kalit so‘zlar: tarixiy yodgorliklar, Sardoba gumbazi, Xovos tepaligi, madaniy xotira, badiiy obraz, san’atshunoslik tahlili, madaniy meros.

Kirish (Introduction)

Tarixiy-madaniy meros jamiyat taraqqiyotining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, u xalqning tarixiy xotirasi, milliy o‘zligi va ma’naviy qadriyatlarini mujassamlashtiradi. Har bir hududda saqlanib qolgan tarixiy yodgorliklar nafaqat o‘tmish voqeliklarining moddiy guvohi, balki zamonaviy madaniy jarayonlarning faol ishtirokchisiga aylanmoqda. O‘zbekiston hududida shakllangan ko‘p asrlik sivilizatsiya jarayonida har bir viloyat o‘ziga xos tarixiy rivojlanish yo‘lini bosib o‘tgan bo‘lib, Sirdaryo viloyati ana shunday tarixiy makonlardan biri hisoblanadi [1:12]. Ushbu hududda joylashgan arxeologik va me’moriy obidalar xalqning ijtimoiy hayoti, estetik qarashlari va madaniy tafakkurini o‘zida aks ettiradi.

So‘nggi yillarda tarixiy yodgorliklarning tasviriy san’atdagi talqiniga bo‘lgan e’tibor kuchayib, ularni faqat tarixiy obyekt sifatida emas, balki milliy o‘zlik va madaniy xotiraning badiiy ifodasi sifatida o‘rganish zarurati yuzaga kelmoqda [2:128]. Ayniqsa, Sirdaryo viloyatida joylashgan Sardoba gumbazi va Xovos tepaligi zamonaviy rassomlar ijodida tarixiy makon, falsafiy mushohada va estetik izlanishlar uyg‘unlashgan obrazlar sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ushbu yodgorliklar orqali rassomlar xalqning o‘tmish tajribasi, tabiat bilan munosabati va madaniy davomiyligini badiiy shaklda ifodalashga intiladilar. Shu bois, mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi Sardoba gumbazi va Xovos tepaligining tasviriy san’atdagi ifodasini tahlil qilish hamda ularning milliy o‘zlikni anglash va madaniy xotirani shakllantirishdagi o‘rnini ilmiy asosda yoritishdan iborat.

Metodlar (Methods)

Tadqiqot jarayonida san’atshunoslik tahlili, tarixiy-qiyosiy yondashuv, vizual kuzatuv va tavsifiy metodlardan kompleks tarzda foydalanildi. Sirdaryo viloyatida faoliyat yuritayotgan rassomlar ijodida Sardoba gumbazi va Xovos tepaligiga bag‘ishlangan rangtasvir, grafika hamda zamonaviy konseptual san’at asarlari tahlil obyektiga aylantirildi. Asarlarning kompozitsion tuzilishi, ranglar uyg‘unligi, makon va vaqt talqini, shuningdek, ramziy va g‘oyaviy qatlamlari alohida ko‘rib chiqildi [5]. Shuningdek, tarixiy yodgorliklarning realistik va ramziy-badiiy talqinlari o‘zaro solishtirilib, ularning san’atdagi ifodalanish shakllari va mazmuniy farqlari aniqlandi. Tadqiqotda san’at ta’limi jarayonida ushbu yodgorliklarning o‘rganilishi bilan bog‘liq pedagogik manbalar ham tahlil qilindi [4:52]. Metodologik yondashuv tarixiy obyektlarning san’atda aks ettirilish jarayonini madaniy merosni “jonlantirish” konsepsiyasi nuqtayi nazaridan baholash imkonini berdi.

Natijalar (Results)

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Sirdaryo viloyati tarixiy yodgorliklarining tasviriy san’atdagi ifodasi ikki asosiy yo‘nalishda shakllanadi. Birinchi yo‘nalishda rassomlar yodgorliklarni realistik uslubda tasvirlab, ularning me’moriy tuzilishi, tarixiy muhiti va fazoviy joylashuviga alohida e’tibor qaratadilar. Ushbu yo‘nalishdagi asarlar tarixiy makonning vizual xotirasini saqlashga xizmat qilib, tomoshabinga tarixiy haqiqatga yaqin tasavvur beradi [3:462].

Ikkinchi yo‘nalishda esa Sardoba gumbazi va Xovos tepaligi ramziy-badiiy talqinda aks ettiriladi [8:7]. Bu yondashuvda yodgorliklar aniq obyekt sifatidan ko‘ra, milliy ruh, tarixiy xotira va madaniy davomiylik timsoliga aylanadi [1:45]. Sardoba gumbazi san’at asarlarida ko‘pincha suv, hayot va barqarorlik ramzi sifatida tasvirlanib, ajdodlarimizning tabiat bilan uyg‘un yashash madaniyatini ifodalaydi [9:60]. Xovos tepaligi esa qadimiy sivilizatsiya izlari, tarixiy sukut va vaqt davomiyligini anglatuvchi obraz sifatida namoyon bo‘ladi.

Munozara (Discussion)

Olingan natijalar Sirdaryo viloyati yodgorliklarining tasviriy san’atdagi talqini keng qamrovli estetik va ma’naviy ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. Ushbu asarlar orqali rassomlar o‘tmish va bugun o‘rtasida badiiy muloqot yaratib, tomoshabinda tarixga hurmat, milliy o‘zlikni anglash va madaniy merosni qadrlash tuyg‘ularini shakllantiradilar [6:156]. Ayniqsa, zamonaviy san’atda ramziy-badiiy yondashuvning kuchayishi tarixiy yodgorliklarning g‘oyaviy mazmunini yanada boyitmoqda.

Zamonaviy O‘zbekiston tasviriy san’atida hududiy tarixiy obidalarni badiiy talqin qilish tendensiyasining kuchayishi milliy san’atning yangi bosqichga ko‘tarilayotganidan dalolat beradi [10]. Sirdaryo viloyati san’at maktablari va ijodiy markazlarida yaratilayotgan asarlar tarixiy obidalarni zamonaviy estetik qarashlar bilan uyg‘unlashtirishga bo‘lgan intilish mavjudligini ko‘rsatadi [7:3]. Bu holat tasviriy san’atning nafaqat ijodiy, balki muhim madaniy-ma’rifiy vazifani ham bajarishini tasdiqlaydi.

Xulosa (Conclusion)

Xulosa qilib aytganda, mazkur tadqiqot Sirdaryo viloyatida joylashgan Sardoba gumbazi va Xovos tepaligining zamonaviy tasviriy san’atdagi badiiy talqini tarixiy-madaniy merosni anglash va uni estetik jihatdan qayta talqin etish jarayonida muhim ahamiyat kasb etishini ko‘rsatdi [9:55]. Ushbu yodgorliklar san’at asarlarida faqat tarixiy yoki me’moriy obyekt sifatida emas, balki milliy o‘zlik, madaniy xotira va tarixiy davomiylikni ifodalovchi murakkab badiiy timsollar sifatida namoyon bo‘lmoqda [11]. Tadqiqot davomida aniqlangan natijalar Sirdaryo viloyati tarixiy obidalarining tasviriy san’atdagi ifodasi xalqning o‘tmish tajribasi, estetik qarashlari va ma’naviy qadriyatlarini badiiy til orqali yetkazishda muhim vosita ekanini tasdiqlaydi. Shuningdek, tahlillar shuni ko‘rsatdiki, tarixiy yodgorliklarning realistik va ramziy-badiiy talqinlari o‘zaro bir-birini to‘ldiruvchi estetik yondashuvlar sifatida shakllanmoqda. Realistik tasvirlar tarixiy makonning vizual xotirasini saqlashga xizmat qilsa, ramziy-badiiy yondashuv yodgorliklarning falsafiy va g‘oyaviy mazmunini chuqurlashtirib, ularni zamonaviy san’at kontekstiga olib kiradi. Bu holat tasviriy san’atning madaniy merosni faqat saqlab qolish emas, balki uni zamonaviy tafakkur bilan uyg‘unlashtirish imkoniyatiga ega ekanini ko‘rsatadi. Umuman olganda, Sirdaryo viloyati tarixiy yodgorliklarining tasviriy san’atdagi talqini O‘zbekiston milliy san’atining zamonaviy rivojlanish jarayonida muhim o‘rin egallaydi. Ular orqali madaniy merosni “jonlantirish”, hududiy tarixni keng jamoatchilik ongiga singdirish va milliy san’atning estetik doirasini kengaytirish imkoniyati yaratiladi. Kelgusida Sardoba gumbazi va Xovos tepaligini san’atshunoslik, madaniyatshunoslik va pedagogika nuqtayi nazaridan kompleks o‘rganish, ularni milliy va xalqaro san’at ekspozitsiyalariga keng jalb etish hamda hududiy madaniy turizmni rivojlantirishda tasviriy san’atning rolini yanada kuchaytirish dolzarb ilmiy va amaliy vazifalardan biri bo‘lib qoladi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Sh.Sirojiddinov. Milliy qadriyatlar va madaniy meros. T.: Fan, 2017.
2. Ibadullaeva , Z. ., & Jumaboev , N. . (2025). UZBEK NATIONAL ART AND ITS SCHOOLS. Журнал академических исследований нового Узбекистана, 2(2), 127–130. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/yoitj/article/view/68532
3. Юсупова, Шохиста Алимжановна, and Наби Пардабоевич Жумабоев. "ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИ ОРҚАЛИ ЎҚУВЧИЛАРНИ ИЖОДКОРЛИККА ЎРГАТИШ." Science and Education 2.2 (2021): 460-464.
4. Yusupova Shoxista Alimjanovna. (2024). TOOLS AND CRITERIA OF COMPOSITION IN THE CREATIVE PROCESS OF FINE ARTS CLASSES OF UNIVERSITY

SCHOOLS. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 5(02), 48–58. https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-05-02-10

5. Pardaboyevich, Jumaboyev Nabi. "TASVIRIY SAN’AT TA’LIMIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING QO‘LLANILISHI VA ULARNING IJODIY SALOHIYATGA TA’SIRI." 2025,

6. Pardaboevich, Jumaboev Nabi. "Education of Young People in Eastern and Modern Spirit Taking Historical Values into Account." Innovative Science in Modern Research (2023): 156-157.

7. Pardaboevich, Jumaboev Nabi. "ORGANIZING VISUAL ARTS LESSONS AND ENHANCING THEIR EFFECTIVENESS BASED ON MODERN PEDAGOGICAL REQUIREMENTS." CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY. Vol. 1. No. 5. 2025.

8. Izzatullayev, Sardor. "TASVIRIY SAN’AT DARSI JARAYONIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARI, ULARNI QO ‘LLASH USUL VA VOSITALARI: https://doi. org/10.5281/zenodo. 14219837." Journal of Contemporary World Studies 2.9 (2024): 5-8.

9. SIRDARYO VILOYATIDAGI TARIXIY YODGORLIKLAR VA ULARNING TASVIRIY SAN’ATDA AKS ETTIRILISHI . (2025). Global Science Review, 9(1), 56-62. https://global-science-review.com/ojs/index.php/gsr/article/view/3093

10. Baxtiyarova, F. "MODERN TECHNOLOGIES IN DEVELOPING PROFESSIONAL CREATIVE ACTIVITY OF STUDENTS." Ilm-Fan Va ta’lim 1.1 (2023).

11. THE INDUSTRIAL POTENTIAL OF THE SYRDARYA REGION AND ITS REPRESENTATION IN FINE ARTS. (2025). Web of Teachers: Inderscience Research , 3(11), 55-61. https://webofjournals.com/index.php/1/article/view/5430